

7.3.2005

2042/4/03

Ratkaisija: Oikeusasiamies Riitta-Leena Paunio

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihtteri Minna Verronen

KUULEMINEN ENNEN OTTOLAPSINEUVONNAN KESKEYTYSTÄ

1
KANTELU

- - -

Kantelija arvosteli lisäksi Pelastakaa Lapset ry:n menettelyä ottolapsineuvonnan antamisessa. Hänen mielestään yhdistys käytti A kunnan sosiaalilautakunnan lausuntoa epäoikeudenmukaisesti verukkeena evätä heiltä ottolapsineuvonta vuonna 2002. - - -

- - -

3
RATKAISU

- - -

3.2
Pelastakaa Lapset ry:n menettely vuonna 2002

3.2.1
Tapahtumat

Kantelija otti alkuvuonna 2002 yhteyttä Pelastakaa Lapset ry:n B Aluetoimiston sosiaalityöntekijään, koska hänen ja hänen puolisonsa toiveena oli saada perheeseen toinen ottolapsi. Heillä oli ennestään ottolapsi, jonka he olivat adoptoineet Pelastakaa Lapset ry:n kautta alkuvuonna 2001. Kantelija kävi puolisonsa kanssa yhdistyksen sosiaalityöntekijän luona toimistotapaamisessa maaliskuussa 2002. Koska sosiaalityöntekijä katsoi perheen mahdollisuuksien toisen kotimaisen lapsen adoptointiin olevan käytännössä erittäin vähäiset, tapaamisessa keskusteltiin perheen mahdollisuuksista saada kansainvälisen adoption kautta ulkomainen ottolapsi tai toimia sijaisperheenä.

Kantelija ja hänen puolisonsa täyttivät perhelomakkeen 9.4.2002 ja palauttivat sen yhdistykselle. Lomakkeen kohdassa 8 he ilmoittivat ensisijaiseksi toiveekseen saada lapsi sijaishoittoon. Lisäksi he toivoivat saavansa

mahdollisimman rehellistä ja realistista tietoa omista mahdollisuuksistaan eri vaihtoehtojen osalta. He ilmoittivat olevansa kiinnostuneita sijaisvanhemmuudesta ja kansainvälisestä adoptiosta (Venäjä ja Filippiinit).

A kunnan sosiaalilautakunta antoi Pelastakaa Lapset ry:n pyynnöstä lausunnon 30.4.2002 perheestä. Lausunnossa todettiin olevan "ehkä liian varhaista tässä vaiheessa ajatella" perhettä sijaisperheeksi. Lausunnossa todettiin lisäksi kantelijasta joitakin epäedullisia seikkoja.

Asiakirjoista ilmenee, että kantelija soitti 9.8.2002 yhdistyksen toimistoon ja tiedusteli asiansa etenemisestä. Tuolloin sosiaalityöntekijä kertoi hänelle sosiaalilautakunnan lausunnon sisällön. Kantelija kertoi kantelussaan maininneensa puhelimesta sosiaalityöntekijälle talvella 2002 sattuneesta tilanteesta, joka oli mainittu A kunnan sosiaalilautakunnan lausunnossa. Sosiaalityöntekijän asiakirjoihin 9.8.2002 tekemän merkinnän mukaan: "Kantelija soittaa. Kerrottu sos.toimen lausunnon sisältö. Asia pannaan "jäihin" vuodeksi, katsotaan sitten tilannetta. /sosiaalityöntekijä".

Pelastakaa Lapset ry:n lausunnon mukaan yhdistys ei evännyt A kunnan sosiaalilautakunnan lausunnon perusteella kantelijalta ja hänen puolisoiltaan mahdollisuutta ottolapsineuvontaan. Lausunnon mukaan sosiaalityöntekijä suhtautui 25.3.2002 pidetyssä tapaamisessa kielteisesti uuden ottolapsiprosessin pikaiseen abittamiseen, koska edellinen lapsi oli vielä kovin pieni ja edellisestä adoptiostakin oli hänen käsityksensä mukaan syytä olla pidempi väli uuteen posessiin. Kantelija ja sosiaalityöntekijä sopivat, että asiassa edetään kiireettömästi ja että perhe täyttää tapaamisella saamansa "perhelomakkeen". Yhdistyksen mielestä kantelijan kansainvälistä ottolasta koskeva neuvonta käynnistyi vasta tämän otettua asiassa uudelleen yhteyttä C:n aluetoimistoon. C:n aluetoimiston aluejohtajan selvityksen mukaan hän keskusteli ensimmäisen kerran kantelijan kanssa puhelimesta 19.6.2003. Lausunnossaan yhdistys toteaa kuitenkin, että se ei voinut pitää virheellisenä sosiaalityöntekijän ammatilliseen kokemukseen perustuvaa tulkintaa siitä, että sekä sijaisperheselvityksen että ottolapsineuvonnan jatkoa oli syytä lykätä A kunnan lausunnon perusteella.

Kantelijan mukaan he olivat yhtä mieltä sosiaalityöntekijän kanssa siitä, että he etenisivät ottolapsiasiassa kiireettömästi, koska he tiesivät edellisestä kokemuksestaan adoptiomenettelyn olevan pitkä ja mutkikas. Kantelijan mielestä ottolapsineuvonta alkoi jo maaliskuussa 2002, jolloin heillä oli ensimmäinen tapaaminen. Tuolloin he ilmaisivat kiinnostuksensa kansainväliseen adoptioon sijaisvanhemmuuden lisäksi. Lisäksi he ilmoittivat myöhemmin täyttämässään perhelomakkeessa olevansa kiinnostuneita kansainvälisestä adoptiosta sijaisvanhemmuuden lisäksi.

3.2.2

Menettelyn arviointi

Sosiaalihuoltolain (710/1982) 17 §:n 2 momentin mukaan kunnan on huolehdittava ottolapsineuvonnan järjestämisestä. Lapseksiottamisesta annetun lain (153/1985) 28 §:n mukaan henkilön, joka aikoo ottaa alaikäisen lapsen ottolapseksi, on pyydettävä ottolapsineuvonnan järjestämistä

kotikuntansa sosiaalihuollon toimielimeltä tai sosiaali- ja terveysministeriön luvan saaneelta ottolapsitoimistolta. Kansainvälistä lapseksiottamispalvelua antavat Suomessa ne kuntien sosiaalihuollon toimielimet ja muut yhteisöt, jotka ovat saaneet sosiaali- ja terveysministeriön luvan tähän toimintaan (palvelunantajat). Tällainen lupa on Pelastakaa Lapset ry:llä.

Sosiaali- ja terveysministeriö on ottolapsineuvonnasta antamassaan oppaassa "Opas ottolapsineuvonnan antajille" (STM:n oppaita 1998:7) todennut ottolapsineuvonnan tarkoituksena olevan auttaa ottolasta toivovaa perhettä valmistautumaan ottovanhemmuuteen sekä arvioimaan omia valmiuksiaan ottovanhempina. Neuvonnan alkuvaiheessa on selvitettävä, toivovatko lapseksiottajat ottolasta Suomesta vai ulkomailta. Ottolapsineuvonnan selvitysvaihe on ottolasta toivovien henkilöiden ja neuvontaa antavan sosiaalityöntekijän välinen yhteistyöprosessi. Selvitysvaihe sisältää useita henkilökohtaisia tapaamisia. Tämän vuoksi neuvonta kestää useita kuukausia, joskus jopa vuosia perheen tilanteesta riippuen. Selvitysvaiheeseen kuuluu myös sosiaalityöntekijän arviointi lapseksiottajan soveltuvuudesta ottovanhemmaksi (opas s.12 - 16).

Asiassa on esitetty eriäviä näkemyksiä siitä, milloin ottolapsineuvonta alkoi. Neuvonnan alkamishetkeä voidaankin pitää tulkinnanvaraisena. Sosiaalityöntekijän maaliskuussa 2002 olleesta toimistotapaamisesta jälkikäteen tekemän kirjauksen mukaan kansainvälinen adoptio ei tuntunut tuolloin mahdolliselta perheen pienen tulotason vuoksi, joten perheen kanssa päädyttiin keskustelemaan sijaisvanhemmuusvaihtoehdosta. Perheen tämän jälkeen täyttämässä lomakkeessa kantelija puolisonsa kanssa oli esittänyt ensisijaiseksi toiveekseen saada lapsi sijaishuoltoon. Tämän hakemuksen perusteella yhdistys pyysi 25.4.2002 A kunnan sosiaalilautakunnalta lausuntoa perheen senhetkistä sopivuudesta sijaisperheeksi. Koska perhe oli kuitenkin perhelomakkeessa toivonut saavansa lisää tietoa omista mahdollisuuksistaan kansainväliseen adoptioon ja käytännössä jo toimistotapaamisessa oli keskusteltu eri adoptiomahdollisuuksista, voidaan mielestäni katsoa neuvonnan alkaneen jo keväällä 2002. Tuolloin oli sekä yhdistyksen että kantelijan mukaan sovittu, että asiassa edetään kiireettömästi.

Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) 12 §:n 2 momentin mukaan asiakkaalle on varattava tilaisuus tutustua muualta hankittuihin tietoihin samoin kuin tilaisuus antaa asiassa tarpeellista selvitystä. A kunnan sosiaalilautakunta antoi lausunnon perheestä yhdistykselle 30.4.2002. Kantelija kuuli lausunnon sisällön ensimmäistä kertaa puhelimesta sosiaalityöntekijän kertomana elokuussa 2002, jolloin hänelle samalla ilmoitettiin vuoden tauosta asian käsittelyssä. Tämä tapahtui ilman, että sosiaalityöntekijä oli varannut perheelle mahdollisuutta lausua omia näkemyksiään lausunnossa esitettyihin väitteisiin.

Katson sosiaalityöntekijän toimineen sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 12 §:n 2 momentin vastaisesti siinä, että hän ei varannut kantelijalle ja tämän puolisolle mahdollisuutta tutustua A kunnan sosiaalilautakunnan lausuntoon ja samalla tilaisuutta antaa kirjallisesti oma selvityksensä lausunnon johdosta. Vasta tämän jälkeen sosiaalityöntekijä olisi

voinut nähdäkseni tehdä ratkaisun asiassa pidettävästä tauosta. Tapauksessa ei ole ollut mielestäni riittävää, että kantelija oma-aloitteisesti kertoi puhelimesta näkemyksiään sosiaalityöntekijälle tapahtumien kulusta.

Yhdistys ilmoitti myös lausunnossaan, että sen adoptioeuvonnassa ja sijaisperhetoiminnassa omaksutussa käytännössä eivät toteudu riittävästi sosiaalihuollon asiakaslain 12 §:ssä ja 13 §:ssä säädetyt informointivelvoitteet, koska perhelomakkeet antavat asiakkaille puutteellisen kuvan siitä, mitä heitä koskevia tietoja ja millä perusteella voidaan pyytää ja luovuttaa adoptioasian käsittelyn yhteydessä. Yhdistys totesi, että sen toiminnassa olevat puutteet pyritään jo tämän kantelun perusteella pikimmiten korjaamaan lomakkeita muokkaamalla ja henkilöstöä kouluttamalla.

Lakimies Mirjam Aranevalta 4.3.2005 saadun tiedon mukaan Pelastakaa Lapset ry:n lomakkeet tullaan uudistamaan kuluvan vuoden maaliskuun loppuun mennessä siten, että niistä ilmenee paremmin sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 12 §:n ja 13 §:n sisältö.

- - -

4 TOIMENPITEET

Saatan sosiaalityöntekijän tiedoksi edellä kohdassa 3.2.2 mainitun käsitykseni siitä, että ottolapsineuvonnassa olevalle asiakkaalle on varattava tilaisuus tutustua muualta hankittuihin tietoihin samoin kuin tilaisuus antaa asiasta lisäselvitystä siten kuin sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeudesta annetun lain 12 §:n 2 momentti edellyttää.

Lähetän päätökseni tiedoksi myös Pelastakaa Lapset ry:lle siinä tarkoituksessa, joka ilmenee edellä kohdasta 3.2.2.

Asia ei ole antanut minulle aihetta muihin toimenpiteisiin.

Kantelijan kirjeen liitteet palautetaan ohessa.